

Analiza podataka o nabavkama u pogledu rizika od trgovine ljudima

Pilot projekat za Misiju OEBS-a u Srbiji

Autori

Dr Selim Cakir (selim.cakir@nottingham.ac.uk)

Dr Alexander Trautrimis (alexander.trautrimis@nottingham.ac.uk)

Istraživački centar za borbu protiv savremenog ropstva, Univerzitet u Notingemu
Velika Britanija

Izrazi zahvalnosti

Želimo da se zahvalimo Sekretarijatu Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) i Misiji OEBS-a u Srbiji na punoj saradnji i stalnoj pomoći. Analiza predstavljena u ovom izveštaju zasnovana je u velikoj meri na podacima o nabavkama koje je obezbedila Misija OEBS-a u Srbiji. Odajemo priznanje Misiji na hrabrosti i otvorenosti da bude prva Misija u okviru OEBS-a u kojoj se sprovodi analiza rizika od trgovine ljudima u lancima snabdevanja.

Napomena:

Sekretarijat OEBS-a ne snosi nikakvu odgovornost za sadržinu ovog dokumenta i distribuira ga bez izmene njegovog sadržaja. Distribucija ovog dokumenta od strane OEBS-a je bez uticaja na odluke OEBS-a, shodno dokumentima usvojenim od strane država učesnica.

Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju
Misija u Srbiji

Prevod na srpski jezik i štampanje publikacije objavljene u aprilu 2020. godine kao "Analysis of Procurement Data for the Risk of Trafficking in Human Beings Pilot project for the OSCE Mission to Serbia" je omogućila Misija OEBS-a u Srbiji.

Stavovi izrečeni u publikaciji pripadaju isključivo autorima i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Misije OEBS-a u Srbiji.

Sadržaj

Rezime	4
Rasprostranjenost trgovine ljudima u Srbiji	6
1. Prikaz profila potrošnje	7
2. Kategorizacija narudžbenica	8
3. Određivanje prioriternih kategorija nabavke	8
4. Matrica za upravljanje rizicima dobavljača	11
5. Preporuke	13
Fusnote	15

Rečnik pojmova

Dobavljači prvog reda: Privredna društva koja obezbeđuju proizvode i/ili usluge neposredno organizaciji (npr. OEBS) bez uključivanja posrednika odnosno drugih proizvođača.

Indeks: Statistički agregat kojim se mere višedimenzionalni koncepti (npr. konkurentnost, vladavina prava) koji se ne mogu obuhvatiti jedinstvenim pokazateljem. Treba da se zasniva na teoretskom okviru koji omogućava izbor, kombinovanje i ponderisanje pojedinačnih pokazatelja na način koji odražava dimenzije odnosno strukturu fenomena koji se mere.

Lanac snabdevanja: Razmene materijala i informacija u logističkom procesu koji se proteže od kupovine sirovina do isporuke gotovih proizvoda krajnjem korisniku. Svi prodavci, davaoci usluga i kupci predstavljaju karike u lancu snabdevanja.

Medijana: Srednja vrednost kojom se gornja polovina uzorka razdvaja od donje polovine.

Redovi u lancu snabdevanja: Redovi ukazuju na udaljenost dobavljača od organizacije (npr. OEBS) u lancu snabdevanja.

Dok neposredni dobavljači pripadaju prvom redu, posredni dobavljači pripadaju drugom redu (dobavljač dobavljača), a dobavljači trećeg, četvrtog i narednih redova još više su udaljeni od organizacije u lancu snabdevanja.

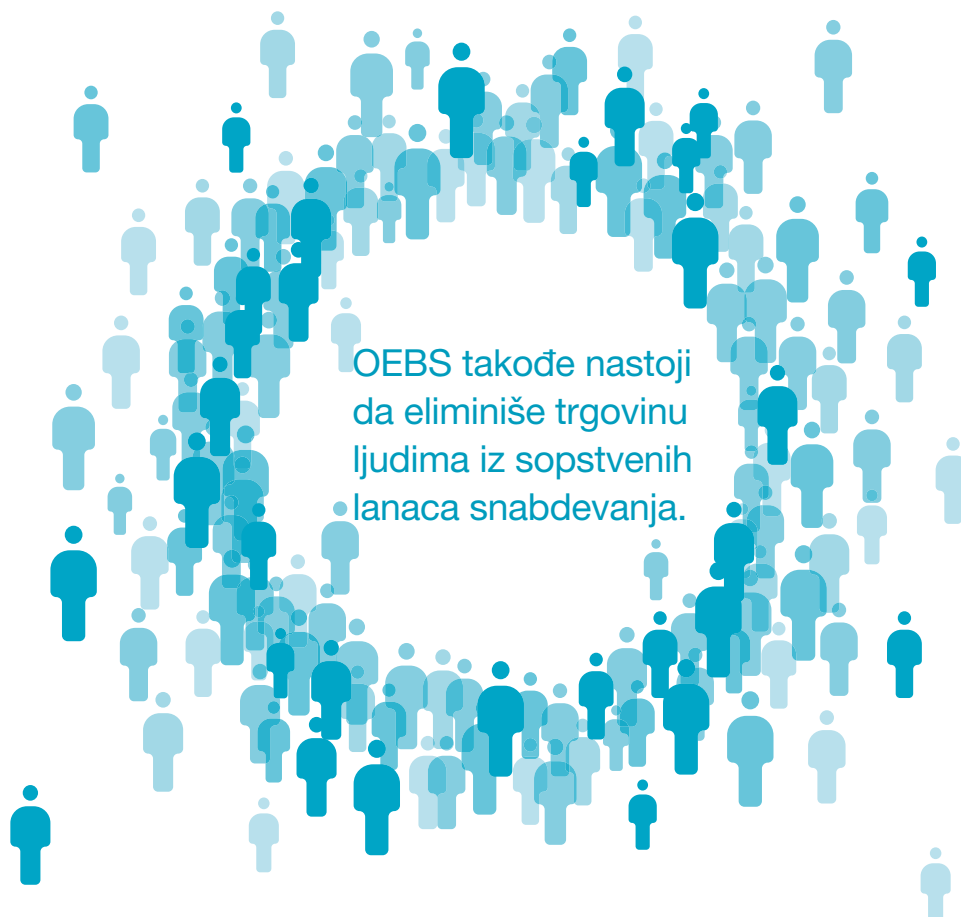
Trgovina ljudima: Vrbovanje, prevoženje, prebacivanje, skrivanje i primanje lica, putem pretnje silom ili upotrebom sile ili drugih oblika prisile, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlašćenja ili teškog položaja ili davanja ili primanja novca ili koristi da bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, u cilju eksploatacije. Eksploatacija obuhvata, kao minimum, eksploataciju prostitucije drugih lica ili druge oblike seksualne eksploatacije, prinudni rad ili službu, ropstvo ili odnos sličan ropstvu, servitut ili uklanjanje organa.¹

Uzlazni („upstream“): Odnosi se na stranu u lancu snabdevanja kojoj pripadaju dobavljači. Uzlazni partneri predstavljaju dobavljače koji organizaciji obezbeđuju robu i usluge neophodne da bi se zadovoljile potrebe koje potiču od tačke potražnje odnosno korišćenja, kao i drugih tokova poput kretanja vraćene robe, plaćanja nabavki, itd.

Rezime

OEBS je angažovao Istraživački centar za borbu protiv savremenog ropstva Univerziteta u Notingemu (Rights Lab, University of Nottingham) da sprovede nezavisnu analizu rizika od trgovine ljudima koji možda postoje kod dobavljača prvog reda sa kojima saraduje Misija OEBS-a u Srbiji („Misija“). U ovom izveštaju predstavljena je preliminarna procena portfolija dobavljača Misije i iznesene su preporuke za upravljanje rizicima od trgovine ljudima u lancima snabdevanja. To je prvi put da je izvršena jedna takva procena portfolija dobavljača neke međuvladine organizacije i predstavljaće jedinstvenu prekretnicu u oblasti nabavki u međuvladinim organizacijama. Izveštaj je urađen s jasnim ciljem da posluži kao osnova za buduće diskusije, analize i delovanje u vezi s praksama u oblasti nabavki i načinima na koje se mogu suzbijati rizici od trgovine ljudima.

U cilju verodostojnog regulisanja poslovanja u vezi s pitanjem trgovine ljudima, vlade i međuvladine organizacije treba da se angažuju i odstrane trgovinu ljudima iz svojih lanaca snabdevanja, budući da javne nabavke nisu ništa manje izložene rizicima od trgovine ljudima od komercijalnih nabavki. U tom pogledu, OEBS preporučuje državama učesnicama OEBS-a da sprečavaju trgovinu ljudima u svojim lancima snabdevanja i podržava ih u tim naporima. U skladu s prethodno usvojenim vrednostima OEBS-a i smernicama svojih država učesnica, OEBS takođe nastoji da eliminiše trgovinu ljudima iz sopstvenih lanaca snabdevanja, postajući tako uzor koji treba slediti. Shodno tome, ovaj izveštaj predstavlja početnu procenu rizika od trgovine ljudima Misije OEBS-a u Srbiji. Procenjeni su rizici od trgovine ljudima za dobavljače Misije prvog reda koji Misiji neposredno obezbeđuju proizvode i/ili usluge.

Najvažniji nalazi

Misija je u 2017. godini izdala

2,667

narudžbenica ukupne vrednosti od

2,212,177 evra

Imala je

480 dobavljača iz 24 države

Aktivnosti u vezi s nabavkama odvijale su se najvećim delom u Srbiji.

Od 480 dobavljača, **403 imalo je**

sedište u Srbiji, što čini 91% ukupne potrošnje

Svih 77

međunarodnih

dobavljača imalo

je sedište u **relativno**

niskorizičnim državama

ali nema dodatnih informacija o tome odakle dolaze dobavljači koji ne pripadaju prvom redu

Misija je nabavljala širok spektar proizvoda i usluga među kojima postoji **izrazita razlika u pogledu stepena rizika od trgovine ljudima**.

Rukovodioci treba da razmotre sledeće mere:

- konsolidacija dobavljača iz visokorizičnih kategorija
- uspostavljanje dugoročnih odnosa sa konsolidovanim dobavljačima iz visokorizičnih kategorija
- povećanje transparentnosti i vidljivosti lanca snabdevanja
- povećanje granularnosti podataka o nabavkama radi detaljnije identifikacije rizika
- proširivanje i produblivanje uvida u lanac snabdevanja
- povećanje uticaja na dobavljače uspostavljanjem saradnje između međuvladinih organizacija u oblasti nabavke
- organizovanje sastanaka i okruglih stolova s dobavljačima iz visokorizičnih kategorija i edukacija službenika za javne nabavke u celom OEBS-u i državama učesnicama o sprovođenju mera za prevenciju trgovine ljudima
- informisanje ponuđača o tome da OEBS od njih očekuje da poštuju propise koji se odnose na trgovinu ljudima
- dalje sprovođenje istraživanja radi identifikacije tačaka uticaja na dobavljače i deljenja i sprovođenja najboljih praksi u izvršnim strukturama i misijama i prisustvima na području OEBS-a

Rasprostranjenost trgovine ljudima u Srbiji

Srbija se opisuje „kao zemlja izvora, tranzita i odredišta za muškarce, žene i decu pogođene trgovinom ljudima u svrhu seksualne eksploatacije i prinudnog rada, uključujući kućno ropstvo i prisilno prosjačenje“.² Budući da se nalazi na tranzitnoj ruti koja se koristi za neregularnu migraciju na putu za zapadnu Evropu, Srbija je naročito izložena riziku od trgovine ljudima.

Srbija je postigla izvestan napredak u iskorenjivanju trgovine ljudima saradjući sa međuvladinim organizacijama, uključujući OEBS. Međutim, potrebno je poboljšati koordinaciju između različitih zainteresovanih strana i primenjivati dodatne mehanizme za sprečavanje korišćenja prinudnog rada u proizvodnji dobara i usluga.³

Predmet i okvir izveštaja

Predmet ovog izveštaja je procena rizika od trgovine ljudima koji se vezuju za dobavljače prvog reda Misije iz 2017. godine. U obzir nisu uzeti mehanizmi za ublažavanje rizika koje Misija već primenjuje na visokorizične kategorije. Na primer, dobavljači koji Misiji pružaju usluge čišćenja imaju obavezu da navedu imena i prezimena radnika u ugovoru. Ta obaveza odnosi se i na dobavljače koji Misiji pružaju usluge prevoza putnika sa vozačem. Pored toga, izveštaj se zasniva isključivo na Misijskim podacima o nabavkama, bez procene kontekstualnih faktora koji mogu da izmene stepen rizika od trgovine ljudima.

Metodologija

U izveštaju su predstavljeni nalazi procene Misijskih podataka o nabavkama za 2017. godinu u pogledu izloženosti dobavljača prvog reda rizicima od trgovine ljudima. Podaci za istraživanje dobijeni su od Misije u Srbiji, i obuhvataju 480 anonimizovanih dobavljača sa ukupno 2667 narudžbenica. Podaci su ekstrahovani iz programa za upravljanje projektima Oracle koji Misija koristi za upravljanje aktivnostima u vezi s nabavkama i njihovo evidentiranje.

Dva su najvažnija razloga zbog kojih je Misija u Srbiji izabrana za ovo pilot istraživanje. Prvo, bila je spremna da učestvuje i preuzme aktivnu ulogu u inicijativi OEBS-a za borbu protiv trgovine ljudima. Obezbedila je detaljnu evidenciju o svojim nabavkama, koja je poslužila kao glavni izvor informacija za procenu rizika predstavljenu u ovom izveštaju. Drugo, mnogi proizvodi i usluge koje Misija nabavlja karakteristični su i za druge misije OEBS-a, zbog čega se nalazi ovog istraživanja mogu preneti i na sve ostale misije OEBS-a.

Procena rizika sprovedena je u pet glavnih faza: i) prikaz profila potrošnje; ii) kategorizacija narudžbenica; iii) određivanje prioriteta kategorija nabavki; iv) kreiranje matrice za upravljanje rizicima dobavljača i v) preporuke za upravljanje visokorizičnim kategorijama i lancem snabdevanja uopšte.

Podaci za istraživanje dobijeni su od Misije u Srbiji, i obuhvataju 480 anonimizovanih dobavljača sa ukupno 2667 narudžbenica

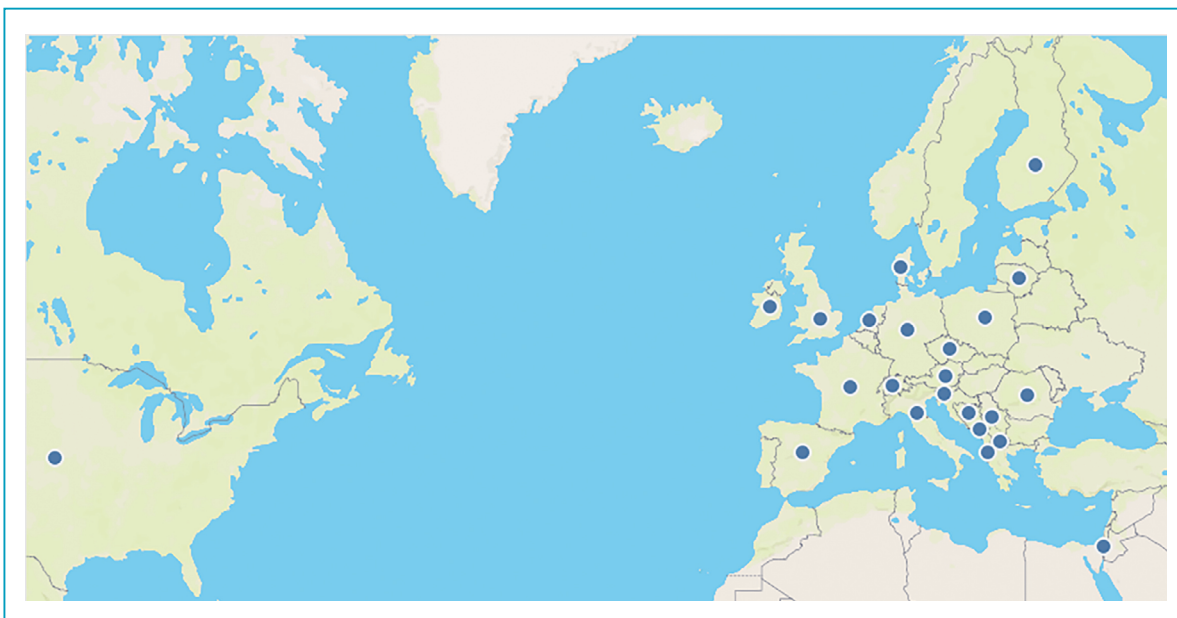
Predmet procene su rizici od trgovine ljudima povezani s dobavljačima prvog reda Misije u 2017. godini. Dobavljači su ocenjeni u odnosu na stepen rizika od trgovine ljudima u državi iz koje potiču i delatnosti kojom se bave. Stepem rizika neke države od trgovine ljudima odnosi se na socioekonomske i političke činioce na makro nivou koji utiču na izloženost pojedinaca riziku da postanu žrtve trgovine ljudima. Stepem rizika od trgovine ljudima države dobavljača procenjen je primenom indeksa izloženosti⁴ koji je razvila fondacija „Koračaj slobodno“ (Walk Free Foundation). Uključivanjem različitih pokazatelja (npr. BDP, koeficijent Gini, nasilnički kriminalitet), indeks izloženosti omogućava dobijanje zbirnih rezultata za države u neprekidnom rasponu od 1 (najniža izloženost riziku od trgovine ljudima) do 100 (najviša izloženost riziku od trgovine ljudima). Pored drugih prednosti, indeks izloženosti predstavlja pouzdanu meru za ispitivanje stepena rizika od trgovine ljudima države dobavljača i zbog primene objektivnih parametara, širokog obuhvata 167 zemalja, te transparentnosti u izboru metodologije.

Kada je reč o proceni stepena rizika delatnosti, ispitali smo dobavljače u pogledu rizika od trgovine ljudima koji nose zbog delatnosti u kojoj posluju. Shodno tome, usmerili smo pažnju na činioce koji bi uticali na izloženost radnika riziku da postanu žrtve trgovine ljudima, kao što su regrutovanje kadrova pomoću agenata, zapošljavanje niskokvalifikovane radne snage i angažovanje sezonskih radnika.

1. Prikaz profila potrošnje

U 2017. godini, Misija je imala 480 dobavljača iz 24 zemlje, uključujući Srbiju. U nastavku je data geografska karta na kojoj je prikazano gde se nalaze ti dobavljači. Posle Srbije, zemlja iz koje je izvršeno najviše nabavki je Austrija sa 9% ukupne potrošnje. To je uglavnom rezultat nabavki usluga organizovanja putovanja preko turističke agencije sa sedištem u Austriji koja pruža usluge organizovanja putovanja svim izvršnim strukturama OEBS-a i misijama i prisustvima na terenu po osnovu jedinstvenog ugovora.

Slika 1: Lokacije dobavljača prvog reda

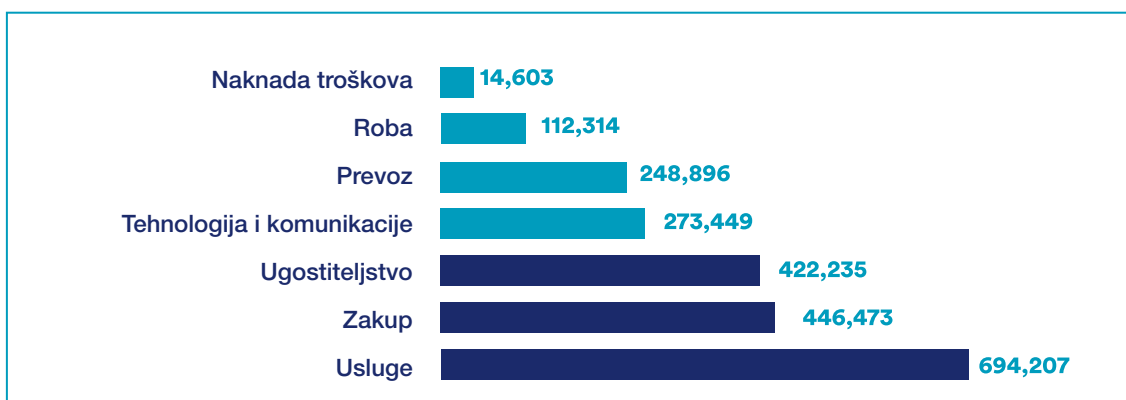

Prema indeksu izloženosti, svi dobavljači prvog reda potiču iz zemalja relativno niskog rizika čiji su svi rezultati manji od medijane u rezultatima indeksa izloženosti. Dakle, stepem rizika države je faktor koji nema gotovo nikakav uticaj na određivanje dobavljača prvog reda koji imaju prioritet za potrebe upravljanja rizicima od trgovine ljudima.

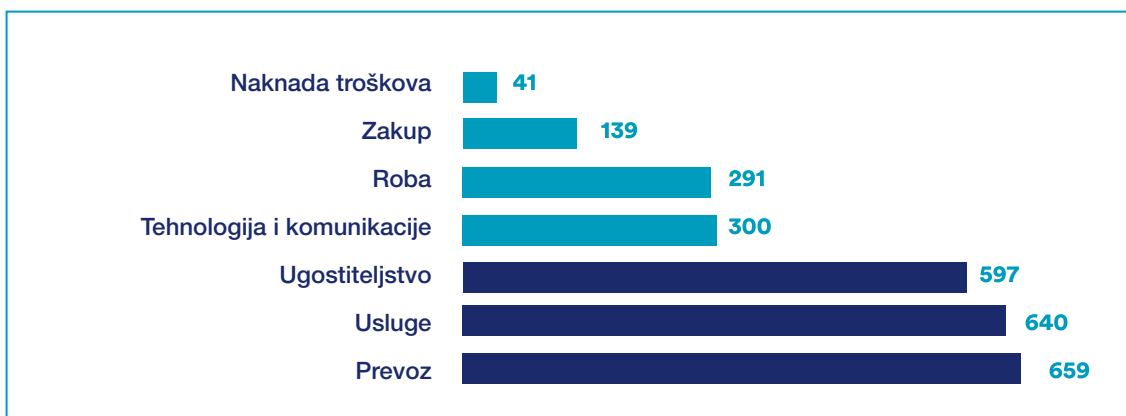
2. Kategorizacija narudžbenica

Rizici od trgovine ljudima uveliko variraju između različitih proizvoda i usluga. Klasifikacija narudžbenica omogućava organizacijama da usmere upravljačke resurse na dobavljače koji obezbeđuju visokorizične kategorije proizvoda i usluga. U cilju identifikacije dobavljača koji obezbeđuju visokorizične proizvode i usluge, svrstali smo narudžbenice Misije u sedam kategorija: **naknada troškova, roba, prevoz, tehnologija i komunikacije, ugostiteljstvo, zakup i usluge**. U tabelama 1 i 2 dat je rezime raspodele nabavki prema utrošenim iznosima i broju narudžbenica. Usluge, zakup i ugostiteljstvo predstavljaju tri najveće kategorije nabavki i čine 59% ukupne potrošnje. Kada se rangiranje zasniva na broju narudžbenica, prevoz zamenjuje zakup i ulazi među prve tri kategorije.

Tabela 1: Raspodela nabavki (prema potrošnji, €)

Tabela 2: Raspodela nabavki (prema broju narudžbenica)

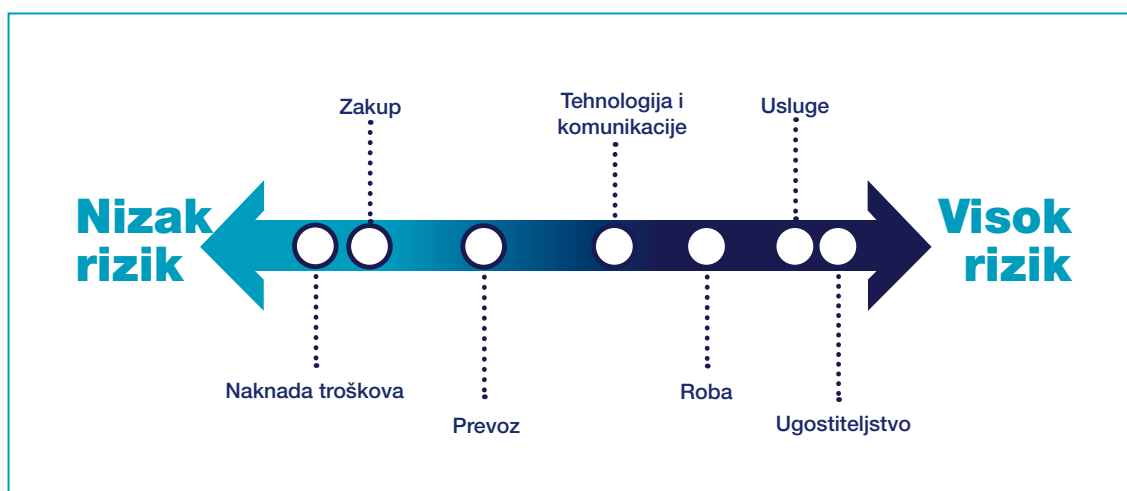

3. Određivanje prioriternih kategorija nabavke

Mapiranje dobavljača iz prve faze otkrilo je da dobavljači pripadaju sličnom nivou u pogledu stepena rizika države iz koje dolaze. U ovoj fazi, procenjujemo rizike od trgovine ljudima svake kategorije radi identifikovanja dobavljača na koje rukovodioci treba da obrate više pažnje. Pokazatelji koji su korišćeni za određivanje prioriternih kategorija nabavki uključuju zapošljavanje niskokvalifikovane radne snage, angažovanje sezonskih radnika, te oslanjanje na angažovanje spoljnih saradnika/eksternalizaciju i regrutovanje kadrova pomoću agenata. Svaki od navedenih činilaca povećava izloženost radnika, što dovodi do povećanja rizika od trgovine ljudima. Na slici 2, prikazano je određivanje prioriternih kategorija nabavki po osnovu rizika od trgovine ljudima.

Slika 2: Relativni rizik od trgovine ljudima povezan s kategorijama nabavke

Naknada troškova, koja podrazumeva plaćanje gostima za troškove koje imaju kada prisustvuju događajima (konferencije, obuka, itd.), smatra se niskorizičnom kategorijom. Iako skup podataka nije uključivao pojedinosti o nadoknađenim troškovima, službenici OEBS-a za nabavke potvrdili su da je većina naloga za naknadu troškova izdata u svrhu isplate putnih troškova gostiju.

Druga kategorija niskog rizika jeste **zakup**, koji obuhvata plaćanje zakupnine za kancelarije i konferencijske sale. Za razliku od zakupa kancelarijskog prostora, zakup konferencijskih sala može obuhvatati i element usluge održavanja objekata koja predstavlja rizik od trgovine ljudima.⁵

Većina narudžbenica koje se odnose na **prevoz** izdaju se za avionske karte, a one se kupuju kod turističke agencije sa sedištem u Austriji, koja je davalac usluga organizovanja putovanja svim izvršnim strukturama OEBS-a i prisustvima na terenu.

Narudžbenice u vezi s **tehnologijom i komunikacijama** odnose se na pretplate, račune (npr. za telefone, internet, električnu energiju) i tehnološke proizvode (npr. kompjuteri, foto-aparati). Iako neki od tih proizvoda i usluga nose visok rizik od trgovine ljudima u uzlaznim segmentima lanca snabdevanja (npr. elektronika), mala je mogućnost javljanja rizika od trgovine ljudima kod dobavljača prvog reda.

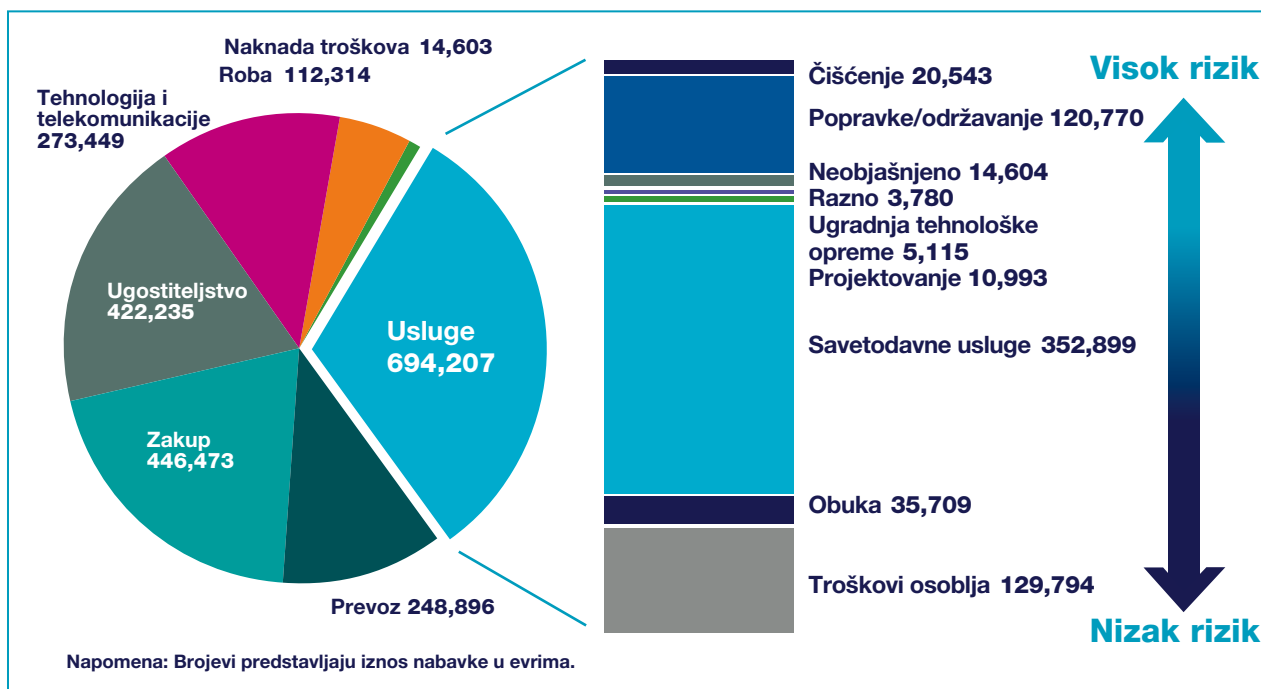
Većina nabavki u kategoriji **robe** odnosi se na kancelarijski materijal (npr. papir, fascikle, štampanje) i promotivni materijal (npr. torbe, pokloni, zastave). Slično kao i u slučaju elektornike, veliki broj takvih robnih artikala ima globalne lance snabdevanja u kojima se rizik od trgovine ljudima značajno uvećava kako se približavamo fazi sirovina, što se poklapa s uzlaznim dobavljačima.

Preostale dve kategorije čine **usluge** i **ugostiteljstvo**, i obe imaju veći rizik od trgovine ljudima kada je reč o dobavljačima prvog reda. Misija nabavlja širok spektar **usluga**, uključujući ugradnju tehnološke opreme, popravku, obuku, savetodavne usluge i usluge čišćenja. Na slici 3, prikazano je kako je kategorija usluga raščlanjena

Mapiranje procesa identifikacije dobavljača u prvoj fazi pokazalo je da se dobavljači suočavaju sa sličnim stepenom rizika kao i zemlje iz kojih potiču

na potkategorije usluga radi ostvarivanja detaljnog uvida u rizike od trgovine ljudima u okviru te kategorije. Iako svi pripadaju istoj kategoriji usluga, dobavljači koji pružaju usluge čišćenja i popravki/održavanja predstavljaju znatno viši rizik od trgovine ljudima u odnosu na savetodavne usluge i obuku. Zato je potrebno ispitati svaku potkategoriju posebno kako bi se bolje razumeli rizici povezani s dobavljačima.

Slika 3: Stepeni rizika od trgovine ljudima prema potkategorijama usluga

Iako se **ugostiteljstvo** može smatrati jednom od potkategorija usluga, ono je dodatno razloženo u analizi zbog znatne potrošnje i visokog rizika od izloženosti trgovini ljudima. Sastoji se od nabavki smeštaja, kateringa i parking mesta.

Misija je nabavljala usluge smeštaja pretežno od hotela. Sektor hotelijerstva se redovno ističe kao visokorizična oblast za radnu eksploataciju.⁶ Oslanja se u najvećoj meri na zapošljavanje niskokvalifikovane radne snage za mnoge poslove, poput čišćenja i održavanja. Budući da niskokvalifikovani poslovi uglavnom predstavljaju deo poslova u kojima radnici nemaju neposredan kontakt s klijentima, teško je uočiti radnu eksploataciju. Drugi faktor koji povećava rizik od trgovine ljudima u hotelima je veliko oslanjanje na angažovanje spoljnih saradnika/eksternalizaciju.⁷ Moguće je da dobavljači prvog reda (tj. hotelijeri) ne znaju kako njihovi izvođači i agencije za zapošljavanje sprovode postupak regrutovanja kadrova.

U ovom odeljku, analizirali smo relativne rizike od trgovine ljudima za kategorije nabavki iz portfolija nabavki Misije. Iako stepen rizika od trgovine ljudima varira od jedne kategorije do druge, posebno kada je reč o uzlaznim redovima u lancu snabdevanja, relativno visok rizik od trgovine ljudima kod dobavljača prvog reda postoji u kategorijama usluga i ugostiteljstva. Zato te kategorije treba da budu prioriteta u smislu ublažavanja rizika. Naša analiza otkrila je takođe da rizici od trgovine ljudima znatno variraju unutar kategorija, što znači da je potrebno sprovesti procenu rizika od trgovine ljudima na nivou potkategorije. Zato je u narednom odeljku izvršena procena rizika od trgovine ljudima na nivou potkategorije. U njemu je predstavljen razvoj matrice za upravljanje rizicima dobavljača kako bi se prikazali relativni rizici od trgovine ljudima koji postoje u potkategorijama i sposobnost Misije da utiče na dobavljače i/odnosno zameni ih drugim dobavljačima u cilju ublažavanja rizika.

4. Matrica za upravljanje rizicima dobavljača

Nakon identifikovanja relativnih rizika od trgovine ljudima proizvoda i usluga, isti su raspoređeni u matricu za upravljanje rizicima koja daje pregled celokupnog portfolija nabavki u pogledu rizika od trgovine ljudima radi formulisanja strategija za upravljanje rizicima.

Na slici 4, prikazana je matrica za upravljanje rizicima za Misiju OEBS-a u Srbiji. Zbog velikih varijacija rizika od trgovine ljudima unutar pojedinačnih kategorija nabavke, razvijena je matrica za upravljanje rizicima na nivou potkategorije. I dok uspravne linije predstavljaju stepen rizika od trgovine ljudima kod dobavljača prvog reda, poprečne linije predstavljaju sposobnost Misije da utiče na svoje dobavljače i/odnosno da ih zameni. Osim u dve potkategorije (tj. popravke/ održavanje i taksi prevoz), Misija je sposobna da reorganizuje svoj portfolio dobavljača u visokorizičnim kategorijama uglavnom zbog činjenice da postoje alternativni dobavljači koji bi mogli da zamene postojeće dobavljače uz male troškove prelaska na drugog dobavljača. Treba napomenuti da slika 4 proizilazi iz uopštenog shvatanja kategorija nabavki i da je predstavljena kao polazište za dalje razgovore sa stručnjacima OEBS-a za kategorije nabavki.

Slika 4: Matrica za upravljanje rizicima dobavljača prvog reda za potrebe Misije

Visok rizik od trgovine ljudima	
<ul style="list-style-type: none"> ■ Popravke/održavanje, uključujući popravke automobila ■ Taksi prevoz 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Smeštaj ■ Katering ■ Čišćenje, uključujući pranje automobila ■ Konferencijske sale ■ Špedicija ■ Gorivo ■ Ugradnja tehnološke opreme ■ Iznajmljivanje vozila
Slaba sposobnost da se utiče na dobavljače odnosno da se oni zamene drugim	Velika sposobnost da se utiče na dobavljače odnosno da se oni zamene drugim
<ul style="list-style-type: none"> ■ Računi (npr. telefon, internet, električna energija) ■ Savetodavne usluge, uključujući prevođenje ■ Osiguranje, carinjenje, naknade za advokatske usluge ■ Troškovi osoblja ■ Zakup kancelarijskog prostora ■ Javni prevoz ■ Naknada troškova ■ Pretplate (npr. za novine i časopise) ■ Obuka, učestvovanje na konferencijama, itd. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Avio i vozne karte ■ Projektovanje ■ Kućni aparati i kuhinjski pribor ■ Cveće ■ Kancelarijski materijal ■ Roba u vezi sa štampanjem (npr. knjige, papir, fascikle) ■ Parking ■ Promotivni materijal (npr. torbe, lopte, ramovi) ■ Tehnološki proizvodi (npr. računari, foto-aparati, itd.)
Mali rizik od trgovine ljudima	

Iako smo u ovom pilot istraživanju prvenstveno usmereni na procenu rizika od trgovine ljudima koji postoji kod dobavljača prvog reda, mnogo veći rizici od trgovine ljudima nalaze se na uzlaznim redovima lanca snabdevanja robom koji je povezan na međunarodnom nivou. Iz tog razloga, izvršili smo ponovnu evaluaciju šest potkategorija (kućni aparati i kuhinjski pribor, cveće, roba u vezi sa štampanjem, kancelarijski materijal, promotivni materijal, tehnološki i komunikacijski proizvodi) tako što smo analizirali uzlazne redove u lancu snabdevanja za te kategorije.

U cilju procene rizika od trgovine ljudima za šest potkategorija, koristili smo intenzitet znanja robe kao zamenu za cenovni pritisak u lancima snabdevanja. U odnosu na radno-intenzivnu robu sličnu robi široke potrošnje, standardizacija je niža u slučaju znanjem-intenzivne robe. Preduzeća su više zainteresovana da ispune raznovrsne zahteve kupaca diferenciranjem svojih proizvoda jedinstvenim karakteristikama nego da ponude najniže cene na tržištu, čime se smanjuje pritisak na dobavljače da smanje troškove radne snage. Zato je rizik od trgovine ljudima u lancima snabdevanja niži kada je reč o znanjem-intenzivnoj robi.

Koristili smo indeks složenosti proizvoda (PCI)⁹ za merenje relativnog intenziteta znanja u potkategorijama. Neke potkategorije sastojale su se od više vrsta robe koje imaju različite rezultate PCI. U svrhu dobijanja jedinstvenog rezultata za svaku potkategoriju, uzeli smo prosek rezultata PCI koji odgovaraju narudžbenicama u potkategorijama. Zatim smo podelili šest potkategorija u dve grupe jednake veličine na osnovu krajnjih rezultata PCI. Tri potkategorije koje su imale više rezultate PCI (visoko znanjem-intenzivne) označene su kao nisko rizične kategorije, a preostale tri potkategorije sa nižim rezultatima PCI (nisko znanjem-intenzivne) označene su kao visokorizične potkategorije.

Na slici 5, prikazana je matrica za upravljanje rizicima sa šest ponovo procenjenih potkategorija koje su napisane kurzivom. Iako su potkategorije kućni aparati i kuhinjski pribor, cveće i promotivni materijal postale visokorizične nakon ponovne procene, sposobnost Misije da utiče na dobavljače iz tih kategorija odnosno da ih zameni drugim ostaje ista.

Slika 5: Revidirana matrica za upravljanje rizicima za potrebe Misije

Visok rizik od trgovine ljudima	
<ul style="list-style-type: none"> ■ Popravke/održavanje, uključujući popravke automobila ■ Taksi prevoz 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Smeštaj ■ Katering ■ Čišćenje, uključujući pranje automobila ■ Konferencijske sale ■ <i>Kućni aparati i kuhinjski pribor</i> ■ Cveće ■ Špedicija ■ Gorivo ■ Ugradnja tehnološke opreme ■ <i>Promotivni materijal (npr. torbe, lopte, ramovi)</i>
Slaba sposobnost da se utiče na dobavljače odnosno da se oni zamene drugim	Velika sposobnost da se utiče na dobavljače odnosno da se oni zamene drugim
<ul style="list-style-type: none"> ■ Računi (npr. telefon, internet, električna energija) ■ Savetodavne usluge (uključujući prevođenje) ■ Osiguranje, carinjenje, naknade za advokatske usluge ■ Troškovi osoblja ■ Zakup kancelarijskog prostora ■ Javni prevoz ■ Naknada troškova ■ Pretplate (npr. za novine i časopise) ■ Obuka, učestvovanje na konferencijama, itd. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Avio i vozne karte ■ Projektovanje ■ Kancelarijski materijal ■ Parking ■ <i>Roba u vezi sa štampanjem (npr. knjige, papir, fascikle)</i> ■ <i>Tehnološki proizvodi (npr. računari, foto-aparati, itd.)</i>
Mali rizik od trgovine ljudima	

U narednom odeljku iznesene su preporuke za upravljanje visokorizičnim kategorijama i lancem snabdevanja uopšte. Preporuke su dopunjene primerima iz hotelijerskog sektora konkretno kao dela potkategorije smeštaja, koji je prepoznat kao potkategorija visokog rizika/na koju se može lako uticati.

5. Preporuke

5.1 Preporuke za operacije na terenu

Konsolidovati dobavljača iz visokorizičnih kategorija

Konsolidacija dobavljača sama po sebi ne menja rizik Misije od trgovine ljudima u njenom lancu snabdevanja. Međutim, ako organizacija ima manji broj dobavljača iz visokorizičnih kategorija, lakše će se posvetiti saradnji s pojedinim dobavljačima u cilju ublažavanja rizika.

Kada je reč o hotelima i drugim vrstama smeštaja, Misija je imala 78 dobavljača iz 10 zemalja, za šta je izdala 212 narudžbenica. Iako upravljanje rizicima može predstavljati poteškoću za Misiju s obzirom na trenutni broj dobavljača, Misija ima priliku da sarađuje sa znatno manjim brojem dobavljača nego što je 78, a da to ne ugrozi na njene operacije. Na primer, Misija je u Beogradu koristila barem šest hotela⁹ za smeštaj gostiju i osoblja u 2017. godini. Zbog promenljivih potreba Misije u pogledu nabavke hotelskih usluga (npr. veličina i broj sala za sastanke, blizina lokacija na kojima se održavaju događaji) i drugi spoljni činioci (npr. raspoloživost hotela prilikom rezervisanja), moguće je da Misija mora sarađivati sa više hotela u Beogradu. Iako bi manji broj hotela koji se nalaze na istoj lokaciji omogućio Misiji da bliže sarađuje s preostalim hotelima, komercijalna saradnja s više hotela može se iskoristiti kao mehanizam za edukaciju privrednih subjekata kako da prepoznaju i ublaže rizike od trgovine ljudima, te unaprede prakse za ublažavanje tih rizika u sektoru hotelijerstva.

Jačanje odnosa sa dobavljačima iz visokorizičnih kategorija

Jednokratne narudžbenice i kratkoročni transakcioni odnosi s dobavljačima povećavaju rizik od trgovine ljudima u lancima snabdevanja zbog ne tako detaljne provere poslovanja ad-hok dobavljača i dobavljača malog obima. Misija bi mogla razmotriti opciju da se preorijentiše sa transakcionih dobavljača na dugoročne odnose, posebno kada se radi o kategorijama koje redovno nabavlja.

Misija organizuje događaje s gostima koji dolaze s više strana. Izdala je 212 narudžbenica za hotelski smeštaj u 2017. godini. Redovno angažovanje istih dobavljača omogućilo je takođe da se izbegne ponovno angažovanje na uvođenju novih dobavljača u posao.

Povećanje transparentnosti i vidljivosti lanca snabdevanja

Već na početku komunikacije i saradnje s dobavljačima iz visokorizičnih kategorija, Misija može da razmotri mogućnost da poveća vidljivosti lanca snabdevanja i podstakne dobavljače da budu transparentniji, što suštinski omogućava razumevanje rizika od trgovine ljudima i intervenisanje u cilju ublažavanja rizika. Transparentnost lanca snabdevanja i relevantno izveštavanje već su zakonski propisani u nekim jurisdikcijama, kao i za određene visokorizične materijale (npr. rude iz područja zahvaćenih sukobima). Primenjuju se takođe sve više u privatnim i javnim organizacijama na dobrovoljnoj osnovi. Kao primer može se navesti da su svim dobavljačima prvog reda za Konferenciju Alijanse za borbu protiv trgovine ljudima OEBS-a iz 2019. godine postavljena pitanja o merama koje preduzimaju protiv trgovine ljudima, što je omogućilo OEBS-u da prepozna različite dimenzije rizika od trgovine ljudima i proceni spremnost svojih dobavljača da deluju protiv trgovine ljudima. Moguće je sprovesti slične aktivnosti i kada su u pitanju dobavljači prvog reda na lokalnom nivou.

Povećanje granularnosti podataka o nabavkama radi detaljnije identifikacije rizika

U mnogim kategorijama, verovatno je da će se rizik od trgovine ljudima povećati u uzlaznim segmentima lanca snabdevanja. Kako bi procena rizika obuhvatala ne samo dobavljače prvog reda, Misija može da razmotri saradnju s dobavljačima prvog reda u cilju prikupljanja informacija o uzlaznim redovima njihovih lanaca snabdevanja i izvora radne snage.

Skriveni rizici mogu se otkriti ako se u procesu dijaloga sa službenicima nabavke i dobavljačima ostvari podroban uvid u aktivnosti nabavke i pojedinačne narudžbenice. Pored toga, evidencija podataka o nabavkama usmerena je obično na komercijalni aspekt. Ako se narudžbenicama

odaju informacije koje se odnose na rizik od trgovine ljudima, kategorizacija dobavljača zasnovana na riziku i kategorije rizika biće tačnije i jasnije.

Povećanje uticaja na dobavljače

Misija bi imala koristi od saradnje s drugim međuvladinim organizacijama (MVO) koje nabavljaju slične proizvode i usluge. Objedinjavanje potreba u vezi s nabavkama različitih MVO povećalo bi njihov uticaj na dobavljače koji bi bili spremniji da prihvate odredbe i uslove zarad osiguranja velikih ugovora.

Sektor visokog obrazovanja u Velikoj Britaniji predstavlja dobar primer saradnje MVO u oblasti nabavke. Većina univerziteta u Velikoj Britaniji udružena je u šest regionalnih konzorcijuma visokog obrazovanja za nabavke¹⁰ koji su usmerni na unapređivanje kvaliteta nabavki i stepena saradnje u oblasti nabavki u sektoru visokog obrazovanja. Udruživši svoju kupovnu moć i razvijajući zajedničke politike održivih nabavki u sklopu navedenih konzorcijuma, u prilici su da povećaju uticaj na dobavljače.

Organizovanje godišnjih sastanaka i okruglih stolova s dobavljačima iz visokorizičnih kategorija u cilju podizanja svesti o očekivanjima OEBS-a u pogledu borbe protiv trgovine ljudima

Dobavljači često ne raspolazu mogućnostima za otkrivanje i ublažavanje rizika u svojim lancima snabdevanja. Oslanjajući se na svoju stručnost u oblasti organizovanja događaja sa širokim spektrom zainteresovanih strana, Misija može ustaliti praksu organizovanja sastanaka i okruglih stolova za prenos znanja i izgradnju kapaciteta dobavljača koji posluju u visokorizičnim kategorijama.

5.2 Preporuke za centralni nivo

Proširivanje i produblivanje uvida u lanac snabdevanja

Ova pilot procena rizika usredsređena je isključivo na dobavljače prvog reda koji učestvuju u aktivnostima nabavke Misije u Srbiji. Produblivanje uvida u lanac snabdevanja kada je reč o uzlaznim redovima lanca snabdevanja i saradnja s dobavljačima prvog reda mogu ukazati na nove oblasti u kojima postoje rizici od trgovine ljudima, kao i na prilike za njihovo ublažavanje. Kako se moglo videti iz ponovne procene matrice za upravljanje rizicima dobavljača, proširenje ovog pilot istraživanja na ostale misije OEBS-a i centralnu nabavku takođe predstavlja logičan naredni korak i omogućiće deljenje najboljih praksi u svim segmentima organizacije.

U pozivima za davanje ponuda, treba saopštiti ponuđačima da OEBS očekuje da roba i usluge budu isporučeni bez eksploatacije ljudi

OEBS može da razmotri primenu mehanizama komunikacije na centralnom i lokalnom nivou kako bi osigurao da su potencijalni ponuđači obavešteni o načelima OEBS-a protiv trgovine ljudima u lancima snabdevanja. Tenderski sporazumi mogu se pozivati na Kodeks ponašanja dobavljača OEBS-a¹¹ u kojem se navode principi OEBS-a u vezi s radnom snagom, ljudskim pravima, životnom sredinom i etičkim postupanjem.

Dalje sprovođenje istraživanja radi identifikacije tačaka uticaja na dobavljače i deljenja i sprovođenja najboljih praksi u izvršnim strukturama OEBS-a i misijama i prisustvima na terenu

U ovom izveštaju predstavljena je preliminarna procena portfolija dobavljača Misije OEBS-a u Srbiji. On pruža osnovu za dalje istraživanje rizika od trgovine ljudima u lancima snabdevanja u svim izvršnim strukturama OEBS-a i misijama na terenu, kao i za prepoznavanje tački uticaja gde OEBS može da pokrene i utiče na postupanje dobavljača. Zbog sličnosti potreba u vezi s nabavkama, strukture OEBS-a nalaze se u dobrom položaju za deljenje resursa i najboljih praksi za procenu rizika od trgovine ljudima i očigledno postoji mogućnost da se sprovedu najbolje prakse u svim izvršnim strukturama OEBS-a i misijama na terenu.

Fusnote

1. Usvojeno iz Protokola UN za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom koji dopunjava Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala. <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/ProtocolonTrafficking.pdf>
2. Ministarstvo spoljnih poslova Sjedinjenih Američkih Država. (2018). Izveštaj o trgovini ljudima: Srbija. <https://www.state.gov/reports/2018-trafficking-in-persons-report/serbia/>
3. Više podataka može se pronaći u proceni mera Vlade RS protiv trgovine ljudima koju je sproveo Globalni indeks ropstva, gde ciljevi br. 3 i 5 dodatno idu u prilog postojanju potrebe za unapređenjem koordinacije i mehanizama. <https://www.globallslaveryindex.org/2018/data/country-data/serbia/>
4. Fondacija „Koračaj slobodno“. Model izloženosti za 2018. godinu. <https://www.globallslaveryindex.org/2018/methodology/vulnerability/>
5. Od 2017. godine, Misija odvaja narudžbenice za zakup kancelarijskog prostora od nabavke usluga povezanih s održavanjem kancelarijskog prostora.
6. Univerzitet Bruks u Oksfordu, Univerzitet u Zapadnom Londonu, Lapland univerzitet primenjenih nauka i Fondacija za demokratiju „Raciju“. (2016). Borba protiv trgovine ljudima u hotelijerstvu. <https://www.brookes.ac.uk/Documents/CDPRP/combating/The-Toolkit/Reference-Guides-and-Slides/Combating-Reference-Guide-for-Boards-printv1/>
7. KPMG. (2017). Nedostatak radne snage u ugostiteljskom sektoru: Izveštaj KPMG za Udruženje ugostitelja Velike Britanije. <https://www.bha.org.uk/wordpress/wp-content/uploads/2017/05/BHA-EU-migration-final-report-170518-public-vSTC.pdf>
8. Opservatorija ekonomske složenosti. Rangiranje proizvoda prema složenosti. <https://oec.world/en/rankings/product/sitc/>
9. Broj hotela s kojima je Misija saradivala u Srbiji bio bi veći, ali u nekim narudžbenicama za smeštaj nije navedena konkretna lokacija hotela.
10. Više podataka može se pronaći na internet stranici Konzorcijuma za nabavke londonskih univerziteta. <https://www.lupc.ac.uk/>
11. Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju. Kodeks ponašanja dobavljača OEBS-a. <https://www.osce.org/procurement/135931?download=true>

Saznajte više o našem vrhunskom istraživanju

nottingham.ac.uk/rights-lab

 rightslab@nottingham.ac.uk

 [@rightsbeacon](https://twitter.com/rightsbeacon)